

KS. MARIAN ZAJĄC

DUCHOWA FORMACJA KATECHETÓW ŚWIECKICH W ZLAICYZOWANYM ŚRODOWISKU

SPIRITUAL FORMATION OF LAY CATECHISTS IN A SECULARIZED ENVIRONMENT

A b s t r a c t. In His salutary work God uses people whom we usually call catechists. They are the pupils who follow the Gospel and explain its contents to others. To be able to teach the rules of the new life they themselves have to be subjected to spiritual formation that is a process tending to shape a mature, ancillary and dialogic personality. Postconciliar documents on catechesis especially emphasize the role of lay people in the catechetical process. The present situation of the world, in which the formation of catechists has to take place, is characterized by temporariness, uncertainty of the future, which causes numerous difficulties in its adequate realization. The starting moment for the proper catechetical formation of lay catechists is the family environment, and then it is systematic catechization and the potential contained in religious movements and apostolic groups. A well formed catechist should be characterized by an ancillary attitude and he should represent an attitude that is open to a man's problems. A catechist's mature personality is expressed by a practical synthesis of his life and service. It is always based on his personal prayer, teacher's love, participation in the Eucharist, practicing Marian piety and a dynamism taken from following St Paul the Apostle, as the first model of efficient catechists.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Key words: spiritual formation, catechist, secularized environment.

Historia ludzkości, której Bóg nigdy nie opuszcza, dokonuje się nieustannie pod Jego czujnym spojrzeniem, ponieważ „On głosi Dobrą Nowinę o Królestwie ubogim i grzesznikom”¹. W tym zbawczym dziele posługuje

---

Ks. dr hab. MARIAN ZAJĄC, prof. KUL – Katedra Katechetyki Integralnej KUL; adres do korespondencji: e-mail: mzajac@kul.pl

¹ Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Doku-

się także ludźmi, którzy jako uczniowie Jezusa i misjonarze zbawczej prawdy głoszą „Ewangelię, którą jest sam Chrystus”². Są to katecheci, którzy odpowiedzieli radykalnie na Jego wezwanie i idą za Nim ścieżkami Ewangelii. Aby mogli w szkole Jezusa uczyć nowego życia, sami muszą podlegać permanentnej formacji.

Formacja katechetów to proces zmierzający do ukształtowania dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości katechety, który będzie zdolny do zespołowej aktywności katechetycznej³. Posoborowe dokumenty katechetyczne rozciągają pojęcie „katecheta” na kapłanów, osoby życia konsekrowanego, osoby świeckie i chrześcijańskich rodziców. Dlatego mówiąc o formacji katechetów, należy mieć zawsze na uwadze duchownych i świeckich, którzy uczestniczą w kościelnej misji nauczania (por. CT 63-66; DCG 115; EN 67-71)⁴. Formacja katechetów we wszystkich jej wymiarach, jeżeli ma być skuteczna, musi być procesem ciągłym oraz posiadać wymiar duchowy. W opinii Benedykta XVI powinna w ideowych założeniach powracać do korzeni katechetycznego powołania⁵.

W myśl słów św. Jana Pawła II: „Celem wszelkiej formacji katechetów powinno być wpojenie chrześcijanom nie tylko technicznych umiejętności sprawnego przekazywania prawd wiary, ale także głębokiego osobistego przekonania, które pozwala skutecznie dawać świadectwo wiary w życiu”⁶. Podobne sugestie zawiera list Kongregacji do Spraw Studiów i Seminariów Duchownych, skierowany do biskupów diecezjalnych w sprawie przygotowania katechetycznego kandydatów do kapłaństwa i apostolatu katechetycznego świeckich. Zapisano w nim polecenie, by katechetyka nie była nauczaniem epizodycznym, lecz systematycznym oraz postulowano łączenie teorii katechetycznej z ćwiczeniami praktycznymi⁷.

---

ment końcowy. *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*. Tłum. K. Zabawa, K. Łukaszczyk. Gubin 2014 s. 30.

² Tamże.

³ Por. S. KULPACZYŃSKI. *Formacja katechetów*. EK. T. 5. Lublin 1989 kol. 389-390.

⁴ Wspomniane dokumenty katechetyczne kierują w stronę formacji duchowej, intelektualnej, metodycznej oraz duszpasterskiej. Por. S. ŁABENDOWICZ. *Formacja katechetów*. Lublin–Radom 1994 s. 12.

⁵ BENEDYKT XVI. *Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem diecezji rzymskiej w Bazylice św. Jana na Lateranie (13 maja 2005)*. OsRom 7-8:2008 s. 11.

⁶ JAN PAWEŁ II. Posynodalna adhortacja apostolska do biskupów, kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnice oraz do wszystkich wiernych o Kościele w Afryce i jego misji ewangelizacyjnej u progu roku 2000 *Ecclesia in Africa* (14 września 1995) nr 77.

⁷ E. MATERSKI. *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę*. Radom 1993 s. 74.

W niniejszym artykule uwaga zostanie skoncentrowana na formacji duchowej katechetów świeckich. Zostanie to uczynione z mocnym przeświadczeniem, że tylko katecheta uformowany duchowo może w zlaicyzowanym świecie stawać się wyrazistym świadkiem Chrystusa⁸. W świetle nauczania św. Jana Pawła II, katecheta będzie dla innych przewodnikiem i nauczycielem o tyle, o ile stanie się autentycznym świadkiem przekazywanej prawdy w swoim życiu⁹.

1. AKTUALNY KONTEKST FORMACJI DUCHOWEJ KATECHETÓW

W encyklice *Laudato si* papież Franciszek informuje, że obecna sytuacja świata niesie ze sobą poczucie tymczasowości i niepewności jutra, którego konsekwencją są wielorakie formy egoizmu. „Gdy ludzie stają się autoreferencyjni, to izolują się w swojej świadomości, zwiększają swoją zachłanność. Im bardziej serce danej osoby jest puste, tym bardziej potrzebuje ona rzeczy, które mogłaby kupić, posiadać i konsumować” (LS 204). Kiedy wytwarza się taka mentalność, to nie wydaje się możliwe, aby ktoś zaakceptował granice, jakie wyznacza mu Boże prawo i pojęcie dobra wspólnego. Papież konkluduje: „Jeśli ten rodzaj osób będzie dominował w społeczeństwie, to normy będą przestrzegane jedynie w takim zakresie, w jakim nie będą sprzeczne z ich własnymi potrzebami” (LS 204). Z tego powodu aktualny kontekst formacji duchowej katechetów jest tak skomplikowany. Jest to płaszczyzna, którą coraz częściej określa się terminem *terra ignota*, czyli ziemia nieznaną.

Dlatego, dokonując refleksji nad stanem obecnej formacji katechetów, można powiedzieć, że obraz współczesnego Kościoła i chrześcijanina charakteryzuje się przede wszystkim tym, że stał się on w nowy sposób Kościołem pogan¹⁰. Również nauka moralna, głoszona przez Kościół, na temat małżeństwa, rodziny, spraw bioetycznych czy ludzkiej seksualności jest coraz mniej słyszalna wśród zlaicyzowanych Europejczyków. Coraz mniej wiernych przyznaje Kościołowi prawo do interpretacji Ewangelii w sposób dla nich obligatoryjny, a katechetom odmawia się prawa do prezentowania w tej kwestii stanowiska eklezjalnego¹¹.

---

⁸ *Abyśmy nie ustawali w drodze. List biskupów polskich do prezbiterów Kościoła w Polsce o stałej formacji kapłańskiej.* „Formatio Permanens” 6:2006 s. 12.

⁹ Por. JAN PAWEŁ II. *Dar i Tajemnica.* Kraków 1996 s. 86.

¹⁰ J. RATZINGER. *Skandalöser Realismus? Gott handelt in der Geschichte.* Bad Tölz 2005 s. 38.

¹¹ Por. M. LOBKOWICZ. *Quo vadis Mater Ecclesia?* „Znak” 10:2001 s. 28-40.

Pod wpływem laicyzacji cierpi mocno obraz potencjalnego ewangelizatora, czyli katechety. W publikacjach prasowych i literaturze przedstawiany jest jako osoba, której brak miłości bliźniego, mająca problemy z samym sobą i z urzędem kościelnym. Jego praca katechetyczna przeniknięta jest narastającym zwątpieniem w ostateczny tryumf przekazywanej nauki. Ma poważne problemy z zachowaniem konsekwencji między tym, co mówi, a tym, co sam czyni. Pracuje wprawdzie gorliwie, ale ten świat religijnej tradycji staje się dla odbiorców coraz bardziej obcy i smutny, a najczęściej drugoplanowy¹².

Dramat świeckiego katechety, jaki pokazuje się w literaturze i mediach elektronicznych polega na tym, że jego samego oraz jego posługę „odarto” z wymiaru nadprzyrodzoności i wystawiono na pastwę zwykłej wolnorynkowej konkurencji. W szkole katecheci są najwyżej potrzebni jako dekoracja i dekoratorzy, tworzący nastrój przy organizowanych uroczystościach narodowo-patriotycznych i bożonarodzeniowych jasełkach. Otrzymują też coraz częściej informację, że w nowoczesnym społeczeństwie są już niepotrzebni, a nawet stali się jego ekonomicznym ciężarem dla budżetu demokratycznego państwa prawa¹³.

Strategia wycofywania się z obszaru katechetycznego wkrada się niepostrzeżenie także do grona samych katechetów oraz ich środowiska rodzinnego. Nie chcą się otwarcie do tego przyznać, ale gdyby mieli inną pracę – katechezę porzuciliby bardzo szybko i bez żalu, podejmując niżej płatną pracę, nawet za granicą państwa. Trudno się zatem dziwić, że katechizacja jest obecnie w Europie i w Polsce w znacznym impasie. Jej programowanie i rozwijanie nie znajduje także uznania w strategiach edukacyjnych Unii Europejskiej¹⁴.

Dramatyczne pytania „*Quo vadis Mater Ecclesia*” oraz „dokąd zmierzasz katecheto” wydają się pytaniami domagającymi się pilnej odpowiedzi¹⁵. Gdzie kieruje kroki dzisiejszy świecki katecheta? W czym powinna wyrażać się jego misja we współczesnym świecie? W odpowiedzi trzeba zdecydowanie stwier-

---

¹² Pisze o tym bardzo ciekawie Benedykt XVI: „Nierzadko religia staje się jakby produktem konsumpcyjnym. Wybiera się to, co się podoba, a niektórzy potrafią nawet czerpać z tego zysk. Jednakże religia poszukiwana metodą *zrób to sam* ostatecznie nam nie pomaga. Jest wygodna, ale przeżywamy kryzys, gdyż pozostawia nas samym sobie”. BENEDYKT XVI. *Dar miłości*. W: BENEDYKT XVI. *Boża rewolucja*. Częstochowa 2006 s. 97.

¹³ Por. R. STAFIN. *Kościoły wypłynęły na głębię. Refleksje duszpasterskie o Kościele w Europie na przykładzie Niemiec i Polski*. Tarnów 2007 s. 27-28.

¹⁴ Zob. D. DZIEWULAK. *Systemy szkolne Unii Europejskiej*. Warszawa 1997 s. 25.

¹⁵ M. LOBKOWICZ. *Quo vadis Mater Ecclesia* s. 28.

dzić, że nie wolno mu zrezygnować z cierpliwego odkrywania duchowego bogactwa Kościoła, które w nim istnieje od dwóch tysięcy lat. Droga duchowej rewitalizacji katechezy zależy w pierwszej kolejności od potencjału duchowego katechetów. Powinna prawdopodobnie iść według linii wskazanej przez kard. J. Ratzingera, który radził: „Kościół musi się uwalniać krok po kroku od pozorów zabezpieczania się przy pomocy tego świata i musi stać się znowu tym, czym jest: wspólnotą wierzących. Przez te zewnętrzne straty będzie tylko rosła jego misjonarska moc: tylko wtedy, gdy przestanie on być tanią oczywistością, tylko wtedy, gdy znów zacznie przedstawiać siebie takim, jakim jest, będzie w stanie dotrzeć ze swoją nauką do nowych pogan”¹⁶. Z perspektywy mijającego czasu trudno tym rozważaniom przyszłego papieża Benedykta XVI odmówić bezspornej oraz wizjonerskiej przenikliwości.

Odpowiedź na pytanie, jak to uczynić, implikuje kilka szczegółowych pytań o poziom atrakcyjności katechetów w dzisiejszym świecie i sposób docierania do zlaicyzowanego człowieka. Jednocześnie także budzi pytanie o poziom ich formacji duchowej, która zadecyduje ostatecznie o realizacji strategicznego celu katechezy, jakim jest „doprowadzenie katechizowanego do zjednoczenia i głębokiej zażyłości z żywym Jezusem Chrystusem, zmarłym, żyjącym i działającym w Kościele i w każdym człowieku, za kim warto pójść, który jedynie może prowadzić do miłości Ojca w Duchu Świętym i do uczestnictwa w życiu Trójcy Świętej”¹⁷.

2. DZISIEJSZE MOŻLIWOŚCI FORMACJI DUCHOWEJ

Dokumentem podstawowym na temat przygotowania do pracy katechetycznej jest dekret *Optatam totius*. Czytamy w nim: „Dlatego też wszystkie sposoby formacji duchowej, intelektualnej i dyscyplinarnej winny być harmonijnie skierowane do tego celu duszpasterskiego, dla którego osiągnięcia niech usilnie i zgodnie współpracują wszyscy przełożeni i nauczyciele w wiernym posłuszeństwie biskupowi”¹⁸. Znaczenie formacji katechetycznej precyzuje jeszcze bardziej dekret *Christus Dominus*, polecając jej organizację biskupom.

¹⁶ J. RATZINGER. *Skandalöser Realismus* s. 38.

¹⁷ JAN PAWEŁ II. Posynodalna adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* (16 X 1979). W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1. Kraków 1996 nr 5.

¹⁸ Sobór Watykański II. *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius”* (1965). W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Poznań 1968 s. 286-300 nr 4 (dalej: DFK).

Powinna ona zmierzać nie tylko do ukształtowania nauczyciela zorientowanego interdyscyplinarnie i sprawnego zawodowo, lecz przede wszystkim takiej osoby, która głębiej przeżywa Eucharystię, potrafi się modlić, a przez przyjmowanie sakramentów świętych wzrasta w łasce i staje się świadkiem Chrystusa¹⁹. To są najistotniejsze wskazania dla kierunku formacji duchowej katechetów świeckich.

Takie widzenie duchowej formacji jest konieczne w sytuacji, gdy praktyka poszła po stronie działań, a teoria skoncentrowała się na wyposażeniu psychofizycznym katechety. To spowodowało rozdzielenie dwóch ważnych aspektów formacyjnych, które powinny wiązać się integralnie ze sobą²⁰. Jest rzeczą ważną, aby katecheta dogłębnie poznał treści, które przekaże katechizowanym i umiejętnie zastosuje różne metody dla osiągnięcia celów katechetycznych. Jednakże katecheta kompetentny – twierdził już przed trzydziestu laty ks. prof. M. Majewski – jest także człowiekiem otwartym na Boga, wewnętrznie związanym z Kościołem i jego liturgią, nieustannie gotowym przepowiadać Słowo Boże i świadectwem życia służyć bliźnim²¹. Do tego trzeba go duchowo uformować.

Płasczyzną startu dla właściwej formacji katechetycznej świeckich katechetów jest środowisko rodzinne²². Rodzina jest szkołą bogatszego człowieczeństwa, szlachetności, świętości i staje się jakby „pierwszym seminarium” (DFK 2). Ważną sprawą jest tworzenie już w rodzinie cech osobowych, właściwego systemu wartości przyszłego katechety, prowadzących do ukształtowania dojrzałej i dialogicznej osobowości, zdolnej do współpracy w perspektywie wiary.

Drugim etapem formacji duchowej przyszłych katechetów jest systematyczna katechizacja. Podczas gdy rodzina włącza w żywy kontakt z Bogiem (CT 336)²³, to katechizacja wprowadza w życie duchowe Kościoła w sposób uporządkowany i systematyczny, pomaga w rozwoju życia sakramentalnego, przekazuje całościową wiedzę religijną i jest zdolna rozbudzić życie wewnętrzne. Powinna stymulować ukształtowanie postawy dojrzałej wiary i głębokiego życia

---

¹⁹ Dekret zobowiązuje wszystkich biskupów diecezjalnych, aby na podległym im terenie zatroszczyli się „o stosowne przygotowanie katechetów do ich zadań, tak, żeby mieli dokładną znajomość nauki Kościoła oraz zasad psychologii, a wiedzę pedagogiczną aby opanowali teoretycznie i praktycznie”. Sobór Watykański II. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”* (1965). W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Poznań 1968 s. 232-254 nr 15.

²⁰ *Abyśmy nie ustawali w drodze* s.12.

²¹ M. MAJEWSKI. *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*. Kraków 1986 s. 77-78.

²² Tamże s. 102.

²³ JAN PAWEŁ II. Posynodalna adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* nr 336.

modlitwy. Przyszli katecheci w ramach spotkań katechetycznych doskonalą cechy ludzkie i chrześcijańskie, uczą się wartościowania moralnego i dokonywania właściwych wyborów w życiu w perspektywie nadprzyrodzonej²⁴.

Zwracając uwagę na inne rodzaje formacji duchowej, należy oprócz środowiska rodzinnego i katechetycznego zauważyć także ruchy religijne, grupy apostołskie i formację duchową w nich prowadzoną w sposób okazjonalny lub systemowy²⁵.

Odpowiedzialność za katechizację wzrasta w odniesieniu do tych osób, które urzędowo wypełniają misję głoszenia Słowa Bożego w ramach kościelnej katechezy. Chodzi tu wyraźnie o kapłanów, siostry zakonne oraz szczególnie o katechetów świeckich. Oni dominują aktualnie w polskich szeregach katechetycznych pod względem liczby etatów. Z obserwacji wyraźnie widać, że ich formacja jest niewystarczająca. Potrzebują oni formacji pogłębionej, która dla poszczególnych grup posiada swoją specyfikę. Taka formacja osiąga swój cel nie tylko wtedy, gdy każdy nowy katecheta uwieńczy przygotowanie do nauczania uzyskaniem dyplomu ukończenia studiów wraz z przygotowaniem pedagogicznym. Formacja zostanie ukończona, jeśli będziemy mogli mówić o „dojrzałej duchowości” nowego katechety.

Papież Franciszek naucza, że pomimo trudnych czasów, w jakich żyjemy, „nie wszystko jest stracone, ponieważ człowiek zdolny poniżyć siebie aż do skrajności, może również stawić czoło trudnościom, dokonać zwrotu i ponownie wybrać dobro, odrodzić się, niezależnie od narzuconych mu wszelkich uwarunkowań psychicznych i społecznych” (LS 205). Dlatego przed pracą katechetyczną istnieją wciąż dobre perspektywy, a przed formacją katechetów świeckich nowe wyzwania.

3. ZALECANE PARAMETRY FORMACJI DUCHOWEJ

Niektórzy teologowie uważają, że sukces doprowadzenia innych do życia religijnego nie leży w przekazie teoretycznym ani w formie wiedzy, ale w autentycznym życiu, opartym na wierze w Boga²⁶. Katecheta, będąc nauczycielem i wychowawcą, jest jednocześnie świadkiem. Wypełnienie tej zależności jest realizacją podstawowych pragnień katechizowanych. Stwierdzają oni

---

²⁴ Por. M. MAJEWSKI. *Katecheza permanentna*. Kraków 1989 s. 113-118.

²⁵ H. WRÓŃSKA. *Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne*. Lublin 2007 s. 231.

²⁶ W. ŚWIERZAWSKI. *Panie, naucz nas modlić się*. Kraków 1984 s. 13.

bowiem, że w katechezie najbardziej poszukuje się świadectwa autentycznie przeżywanej wraz z nimi wiary²⁷. Dzisiaj nie wystarczą umiejętności dydaktyczne, głęboka wiedza religijna czy nawet życzliwa akceptacja wychowanków. Katechizacji w polskiej szkole potrzeba katechetów świeckich, którzy podejmą trud wspólnych z młodzieżą refleksji, i będą wobec nich świadczyć o Chrystusie poszukującym wszystkich potrzebujących²⁸.

Minione lata wzmożonej katechizacji pozwoliły oswoić się z teologiczną prawdą, że łaska Boża opiera się na naturze konkretnego człowieka i udoskonala ją (*gratia supponit et perficit naturam*). Dana jest ona każdemu, kto się na nią otworzy i pragnie ją przyjąć. Dlatego doświadczenie religijne i postęp duchowy jest styczną działania Boga i człowieka. Duchowa formacja katechetów będzie o tyle prawdziwa, o ile uda się otworzyć na działanie Ducha Świętego, który według słów Chrystusa prowadzi do poznania pełni Prawdy (J 16, 13). Ważnym elementem formacji duchowej jest wspieranie katechetów w otwieraniu się na działanie łaski Bożej, szczególnie w sakramentach świętych. Ważne jest również promowanie wartości ludzkich katechety, na których duchowość będzie się osadzać²⁹.

Aby rozpocząć formację duchową, potrzebna jest u katechetów wspomniana wyżej maestria ludzka. Powinno ich legitymizować szereg umiejętności, które warunkują pracę z innymi ludźmi. Trzeba tutaj najpierw odwołać się do takich walorów ludzkich, jakie umożliwiają kierowanie zespołami ludzkimi³⁰. Istnieje także pewien zasób cech charakteru, bez których wzrastanie duchowe katechety świeckiego w pluralistycznym społeczeństwie jest znacznie utrudnione³¹.

---

²⁷ P. SUPERLAK. *Kapłan katecheta w oczekiwaniach młodzieży*. „Zeszyty Katechetyczne” 6:2000 z. 17 s. 70.

²⁸ J. GRACALA. *Jakiego katechety potrzebuje szkoła?* „Katecheta” 40:1996 s. 156.

²⁹ Por. M. BANKOWICZ, D. BONHOEFFER. *Być chrześcijaninem znaczy być człowiekiem*. „Chrześcijanin w Świecie” 175-176:1988 nr 20 s. 135-146.

³⁰ Rzetelność, będąca czymś więcej niż zwykłą uczciwością wymaganą od każdego człowieka, która wyraża się zgodnością słów z czynami i umiejętnością krytycznej samooceny; poczucie odpowiedzialności, wymagające rozeznania w celach i środkach działania; prawidłowe ułożenie stosunków z podwładnymi dla zapewnienia dobrej pracy zespołu oraz unikanie zachowań zdecydowanie sprzecznych z poczuciem odpowiedzialności; samodzielność myślenia wyzwalająca zdolności intelektualne człowieka, uwalniająca od wielu szkodliwych przesądów, nawyków i uprzedzeń wobec nowych rozwiązań; opanowanie wyrażające się w równowadze psychicznej i umiejętności uwolnienia się od nagłych emocji; życzliwość dla podwładnych polegająca nie tylko na niekrzywdzeniu, lecz wyrażająca się czynnie w trosce o zapewnienie pracownikom niezbędnych warunków pracy i rozwoju. Por. tamże s. 143-144.

³¹ Por. J. MARIANSKI. *Życie parafią*. Wrocław 1984 s. 143-144.

Przymioty te można uściślać od strony teologicznej. Katecheta powinien odznaczać się postawą służebną, realizować funkcje kierowania w miłości i braterstwie ze współpracownikami, charakteryzować się świadomością odpowiedzialności za kontynuację dzieła zbawienia i za rozwój wspólnoty katechetycznej, reprezentować postawę otwartą na problemy każdego człowieka. Dojrzała osobowość katechety wyraża się w praktycznej syntezie życia i posługi³². W tym miejscu dopiero możemy mówić o formacji duchowej, ujmując ją według sposobu myślenia, który został zaprezentowany w *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów*, które sygnowała Kongregacja ds. Duchowieństwa³³.

3.1. Trwać z Chrystusem na modlitwie

Znamienne są słowa św. Jana Pawła II, który uważał, że wszelka działalność ewangelizacyjna powinna być głęboko powiązana z modlitwą, a nawet zakorzeniona w modlitwie. Katecheci powinni ożywiać swoją posługę poprzez życie duchowe, dając mu absolutne pierwszeństwo, unikając zaniedbywania go z powodu różnorodnej oraz rozbudowanej do monstrualnych rozmiarów działalności organizacyjno-administracyjnej. Katecheta właśnie po to, by móc owocnie wypełniać swoją posługę, powinien wejść w szczególną i głęboką zażyłość z Chrystusem Dobrym Pasterzem, który sam pozostaje pierwszorzędnym sprawcą każdego działania. Życie duchowe będzie wzrastać pod warunkiem, że zostanie wszczepione w Chrystusa przez liturgię, modlitwę osobistą, praktykowanie cnót chrześcijańskich³⁴. Samo upodobnienie się do Chrystusa wymaga oddychania klimatem przyjaźni i osobistego spotkania z Jezusem. Wymaga wiary³⁵.

Aby trwać z Chrystusem potrzebny jest każdemu katechecie świeckiemu codzienny rachunek sumienia; czytanie duchowe (*lectio divina*); dłuższe chwile milczenia, przede wszystkim w czasie rekolekcji i okresowych dni skupienia; praktykowanie form pobożności maryjnej (np. Różaniec, droga naśladowania Maryi)³⁶. To jest podstawowy warunek gwarantujący pełne powodzenie misji wnoszenia światła Ewangelii w życie szkolne³⁷.

---

³² Tamże s. 147.

³³ Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* (31.01.1994). Wyd. polskie. Poznań 2003.

³⁴ JAN PAWEŁ II. *List do kapłanów na Wielki Czwartek* (13.04.1987) nr 10: AAS 79:1987 nr 1292.

³⁵ *Dyrektorium o postudze* nr 35.

³⁶ Tamże nr 39.

³⁷ Zob. Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy. *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa* s. 305.

3.2. Miłość nauczycielska

Katecheta powinien umieć przekazywać orędzie zbawcze, wykorzystując różnorodne środki multimedialne, materiały pogładowe, pomoce dydaktyczne i inne nowoczesne środki przekazu, które mogą przyczynić się do tego, by katechizowani, w sposób dostosowany do ich charakteru, zdolności, wieku i praktycznych warunków życia, byli w stanie w pełni wniknąć w doktrynę chrześcijańską i stosować ją w sposób jak najbardziej odpowiedni w praktyce. Swoje zadanie katecheta musi traktować nie jako sposób zdobywania prestiżu, zarabiania pieniędzy, ale jako autentyczne, inspirowane osobową wiarą uczestnictwo w działalności zbawczej³⁸. W tym celu katecheta świecki powinien przyjąć jako pierwszorzędny punkt odniesienia *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Stanowi on rzeczywiście pewną i autentyczną normę nauczania Kościoła³⁹.

3.3. Sakrament Eucharystii

Jeśli nauczanie katechetyczne jest podstawowym elementem posługi katechety, to jej sercem i żywym ośrodkiem musi być Eucharystia, czyli osobowe spotkanie ze zbawiającym Chrystusem. Istnieje rzeczywiście wewnętrzny związek między centralnym miejscem Eucharystii a skutecznym oddziaływaniem katechetycznym.

Katecheta świecki powinien przeżywać każdą Eucharystię jako centralną chwilę swojego życia, która dostarcza sił do codziennej posługi oraz otwiera okazję duchowego spotkania z Chrystusem. Nie można bowiem prowadzić do Chrystusa, jeśli nie będzie się z Nim zjednoczonym⁴⁰.

3.4. Sakrament pokuty i stałe duchowe kierownictwo

W celu zapewnienia rozwoju swojej duchowości jest konieczne, by sami katecheci nie tylko przygotowywali innych do sakramentu pokuty i pojednania, ale osobiście korzystali z kierownictwa duchowego i regularnej praktyki sakramentalnej spowiedzi. Powierzając doświadczonemu kierownikowi duchowemu formację swoich dusz, powinni umacniać w sobie świadomość, że takie wsparcie jest niezbędne na drogach życia duchowego i pracy katechetycznej. W wykorzystaniu tego skutecznego środka formacji, tak bardzo wypróbowa-

---

³⁸ C.M. SONDEJ. *Katecheta – pedagog na wzór Jezusa Chrystusa*. W: *Dzisiejszy katecheta, stan aktualny i wyzwania*. Red. J. Stala. Kraków 2002 s. 118-119.

³⁹ KKK nr 47.

⁴⁰ KKK nr 49.

nego w Kościele, katecheci powinni być całkowicie wolni w wyborze osoby, która będzie ich prowadzić⁴¹.

Mimo smutnego zjawiska utraty poczucia grzechu, które jest szeroko obecne w kulturach naszego czasu, katecheta świecki powinien korzystać z okazji formowania swojego sumienia, widząc osobiście chrześcijańską nowość leczącego wymiaru pokuty, która ma na względzie uzdrawianie i przebaczenie. Dla jak najlepszego ukazania skuteczności i piękna pokuty jest istotne, by katecheta osobiście dawał świadectwo, uprzedzając swoich uczniów w przeżyciu przebaczenia. W tym sensie jest bardzo ważne, by katechizowani wiedzieli i widzieli, że także ich katecheci spowiadają się w sposób regularny⁴².

3.5. Pobożność maryjna

Misterium Maryi, Matki Boga i misterium świeckiego katechety, który o tym Bogu naucza, musi doznawać niezwykłego zjednoczenia⁴³. Na podstawowe pytanie, co to znaczy być uczniem Chrystusa, katecheta musi uruchomić w sobie następujące myślenie: „Muszę patrzeć na Matkę Jezusa, ponieważ w Niej znajdę pomoc w realizacji katechetycznego powołania”⁴⁴. Jest to metoda również prosta i niezawodna na drogach duchowego postępu katechety.

Rozwój duchowości katechety poprzez naśladowanie wzoru Maryi jest ważny szczególnie dzisiaj⁴⁵. Po pierwsze dlatego, że Maryja nieustannie prowadzi ku Jezusowi oraz staje się dla katechetów duchowym wzorem wiary autentycznie przeżytej⁴⁶. Po wtóre, katecheci mogą od zaraz znaleźć w Ma-

---

⁴¹ Zob. M. ZAJĄC. *Katechetyka w procesie kształcenia katechetów*. W: *Integralne kształcenie katechetów*. Red. W. Broński. Lublin 2006 s. 285.

⁴² C.M. SONDEJ. *Katecheta – pedagog na wzór Jezusa Chrystusa* s. 51.

⁴³ Por. M. ZAJĄC. *Katecheza maryjna w Polsce w latach 1905-2005*. Lublin 2006 s. 10.

⁴⁴ Por. W. ŚWIERZAWSKI. *Eucharystia Chrystusa i Kościoła*. Kraków 1982 s. 432.

⁴⁵ Szerzej mówił o tym papież Benedykt XVI: „Również w najszerszym kontekście społecznym właśnie obecny kryzys wychowawczy rodzi większe zapotrzebowanie na wychowanie, na prawdę godną tego miana; a zatem, konkretnie, na wychowawców, którzy potrafią być wiarygodnymi świadkami tych rzeczywistości i tych wartości, na których można budować zarówno życie osobiste, jak i wspólne projekty życia, które można dzielić z innymi. To zapotrzebowanie, które rodzi się w społeczeństwie i dotyczy dzieci i młodzieży, a także rodziców i innych wychowawców, już samo w sobie stanowi przesłankę i początek procesu, który poprzez powrót do źródeł i odnowę, w formach dostosowanych do czasów obecnych, znów postawi na centralnym miejscu pełną i integralną formację osoby”. BENEDYKT XVI. *Przekazywanie wiary nowym pokoleniom jest odpowiedzialnością wychowawczą. Przemówienie do Zgromadzenia Ogólnego Konferencji Episkopatu Włoch (29.05.2008)*. OsRom 305:2008 nr 7-8 s. 12-14.

⁴⁶ JAN PAWEŁ II. List apostolski *Tertio millennio adveniente* (10 listopada 1994). AAS 87:1995 nr 43.

ryi model wiary jednocześnie doskonałej i powszechnie dostępnej, przeżywanej codziennie poprzez wypełnianie woli Bożej. Jej los jest wzorem dla wszystkich, którzy swoje życie realizują na drodze wiary lub do wiary prowadzą⁴⁷. Z tego powodu nie brakuje opinii, że jest to najwspanialsza formacja duchowa. Dlatego duchowość katechety świeckiego nie może być uznana za pełną, jeśli nie bierze poważnie pod uwagę testamentu Chrystusa, który zechciał powierzyć swoją Matkę umiłowanemu uczniowi, a przez niego wszystkim powołanym (katechetom) do kontynuowania Jego zbawczego dzieła⁴⁸.

3.6. Formacja duchowa na wzór św. Pawła Apostoła

W inspirującą rolę św. Pawła, jako przykładu formacji duchowej, wprowadza kapitalnie papież-senior Benedykt XVI: „Apostoł Paweł, postać wybitna i niemal niemożliwa do naśladowania, w każdym razie inspirująca, jawi się nam jako przykład całkowitego oddania Panu i Jego Kościołowi, a także otwarcia się na ludzkość i jej kultury. Słusznie więc przyznajemy mu szczególne miejsce nie tylko w naszym kulcie, ale i w staraniach, by zrozumieć to, co ma on do powiedzenia także nam, współczesnym chrześcijanom”⁴⁹.

Co zatem trzeba wyinterpretować z życia św. Pawła dla sprawy formacji duchowej katechetów świeckich? Rozstrzygającym wydarzeniem całego życia katechety musi być silne, pogłębione doświadczenie Chrystusa i życie Jego życiem. Dlatego uważam, że katecheta nie powinien katechizować, nie będąc w stanie łaski uświęcającej. Trzeba tak budować tożsamość katechetyczną, aby z fascynacji Chrystusem wynikała rozsądna fascynacja Kościołem i jego sprawami oraz misją katechetyczną⁵⁰.

Katecheta świecki początku XXI wieku musi być tak duchowo formowany, aby był niepokojącym sumieniem wychowanków religijnym inspiratorem. Powinien jak św. Paweł opierać się na „katechizmie najważniejszych spraw”. Musi mieć postawę posłańca, który potrafi podjąć polemikę z poglądami przeciwny-

---

⁴⁷ Por. A. MIRALLES. *Maryja – odwieczną ikoną działania Kościoła*. W: *Jan Paweł II. Tertio millennio adveniente. Komentarz teologiczno-pastoralny w opracowaniu Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. Tłum. przygotowane staraniem Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Sandomierz 1995 s. 192.

⁴⁸ Zob. *Dyrektorium o postudze* nr 68.

⁴⁹ *Apostoł Paweł – nauczyciel ludzi naszych czasów*. Katecheza Ojca Świętego Benedykta XVI podczas śródowej audiencji generalnej – 2 VII 2008 r. Pełny tekst: <http://www.kuria.lomza.pl> [dostęp: 20.05.2015].

⁵⁰ A. LÄPPLE. *Od egzegezy do katechezy*. Tłum. B. Białecki. Warszawa 1986 s. 134.

mi Ewangelii⁵¹. Trzeba katechetę nauczyć wysuwania bardzo wysokich wymagań pod adresem nowego stylu życia. W katechezie musi być poczucie misji, co powoduje, że chce przekonać i zdobyć. Duchowo uformowany katecheta świecki wie, że najważniejsza w katechezie jest sprawa Jezusa z Nazaretu, Boże, a nie tylko zagadnienia społeczne, ekonomiczne i kulturowe.

*

Aby żyć i pracować owocnie we współczesnym społeczeństwie, trzeba wypracować w sobie inicjatywę, zręczność, elastyczność, kreatywność oraz rozwijać godność, duchowość, solidarność, odpowiedzialność za drugiego człowieka. Te wartości może kształtować świecki katecheta, interesujący się problemami świata i człowieka. Musi jednak zawsze widzieć je w świetle Objawienia Bożego. Na obecnym etapie życia Kościoła, katecheci świeccy są powołani do dojrzałego przeżywania swojej posługi z wrażliwością na głębsze, liczne i delikatne wymagania o charakterze nie tylko duszpasterskim, lecz także społecznym, kulturowym, ekonomicznym. Dlatego zadania, które powinni podjąć, są niemożliwe, gdy nie będzie motywacji nadprzyrodzonej, inicjowanej i podtrzymywanej poprzez profesjonalną formację duchową.

BIBLIOGRAFIA

- Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy. Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie. Tłum. K. Zabawa, K. Łukaszczyk. Gubin 2014.
- BANKOWICZ M., BONHOEFFER D.: Być chrześcijaninem znaczy być człowiekiem. „Chrześcijaнин w Świecie” 175-176:1988 nr 20 s. 135-146.
- BENEDYKT XVI: Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem diecezji rzymskiej w Bazylice św. Jana na Lateranie (13 maja 2005). OsRom 7-8:2008 s. 11.
- BENEDYKT XVI: Przekazywanie wiary nowym pokoleniom jest odpowiedzią na kryzys wychowawczy. Przemówienie do Zgromadzenia Ogólnego Konferencji Episkopatu Włoch (29.05.2008). OsRom 305:2008 nr 7-8 s. 12-14.
- DZIEWULAK D.: Systemy szkolne Unii Europejskiej. Warszawa 1997.
- JAN PAWEŁ II: Dar i Tajemnica. Kraków 1996.

---

⁵¹ A. BROŻ. *Św. Paweł i Tre Fontane*. OsRom 305:2008 nr 7-8 s. 30.

- JAN PAWEŁ II: List do kapłanów na Wielki Czwartek (13 04.1987) nr 10. AAS 79:1987 nr 1292.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów (31.01.1994). Wyd. polskie. Poznań 2003.
- KULPACZYŃSKI S.: Formacja katechetów. EK. T. 5. Lublin 1989 kol. 389-390.
- LOBKOWICZ M.: Quo vadis Mater Ecclesia? „Znak” 10:2001 s. 28-40.
- ŁABENDOWICZ S.: Formacja katechetów. Lublin–Radom 1994.
- MAJEWSKI M.: Katecheza permanentna. Kraków 1989.
- MAJEWSKI M.: Katecheza wierna Bogu i człowiekowi. Kraków 1986.
- MATERSKI E.: Odpowiedzialność Kościoła za katechezę. Radom 1993.
- RATZINGER J.: Skandalöser Realismus? Gott handelt in der Geschichte. Bad Tölz 2005.
- STAFIN R.: Kościoły wypłynęły na głębiej. Refleksje duszpasterskie o Kościołach w Europie na przykładzie Niemiec i Polski. Tarnów 2007.
- WROŃSKA H.: Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne. Lublin 2007.
- ZAJĄC M.: Katechetyka w procesie kształcenia katechetów. W: Integralne kształcenie katechetów. Red. W. Broński. Lublin 2006 s. 285-296.
- ZAJĄC M.: Katecheza maryjna w Polsce w latach 1905-2005. Lublin 2006.

DUCHOWA FORMACJA KATECHETÓW ŚWIECKICH W ZŁAICYZOWANYM ŚRODOWISKU

S t r e s z c z e n i e

W swoim zbawczym dziele Bóg posługuje się ludźmi, których zwyczajowo nazywamy katechetami. Są oni tymi uczniami, którzy podążają ścieżkami Ewangelii i przybliżają jej treści innym. Aby mogli nauczać zasad nowego życia, sami muszą podlegać duchowej formacji, która jest procesem zmierzającym do ukształtowania dojrzałej, służebnej i dialogicznej osobowości. Posoborowe dokumenty katechetyczne akcentują szczególnie rolę osób świeckich w procesie katechetycznym. Obecna sytuacja świata, w której musi dokonać się formacja katechetów, charakteryzuje się tymczasowością, niepewnością jutra, co powoduje liczne trudności w jej adekwatnym przeprowadzeniu. Momentem startu dla właściwej formacji katechetycznej świeckich katechetów jest środowisko rodzinne, następnie systematyczna katechizacja oraz potencjał zawarty w ruchach religijnych i grupach apostołskich. Dobrze uformowany katecheta powinien odznaczać się postawą służebną i reprezentować postawę otwartą na problemy człowieka. Dojrzała osobowość katechety wyraża się w praktycznej syntezie życia oraz posługi. Opiera się zawsze na osobistej modlitwie, miłości nauczycielskiej, uczestnictwie w sakramencie Eucharystii, praktykowaniu pobożności maryjnej oraz dynamizmie czerpanym z przykładu św. Pawła Apostoła jako prawzoru skutecznych katechetów.

Słowa kluczowe: formacja duchowa, katecheta, środowisko złaicyzowane.